

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA YANGI METODOLOGIK YONDASHUVLAR VA ULARNING MUAMMOLARI

Pòlatova Gulasal

O'zDJTU Sharq filologiyasi fakulteti Arab tili yōnalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy tilshunoslikda shakllanayotgan yangi metodologik yondashuvlar, jumladan generativ grammatika, sotsiolingvistik va diskurs tahlili yo'nalishlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Ushbu yondashuvlarning nazariy asoslari, amaliy qo'llanishi hamda ular bilan bog'liq muammolar yoritiladi. Shuningdek, tilshunoslikda fanlararo integratsiyaning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: tilshunoslik, metodologiya, generativ grammatika, diskurs tahlili, sotsiolingvistika

Abstract. This article analyzes modern methodological approaches in linguistics, including generative grammar, sociolinguistics, and discourse analysis. The theoretical foundations, practical applications, and existing challenges of these approaches are examined. Special attention is given to interdisciplinary integration in contemporary linguistics.

Keywords: linguistics, methodology, generative grammar, discourse analysis, sociolinguistics

Аннотация. В данной статье анализируются современные методологические подходы в лингвистике, в частности генеративная грамматика, социолингвистика и дискурс-анализ. Рассматриваются теоретические основы данных подходов, их практическое применение, а также существующие проблемы. Особое внимание уделяется междисциплинарной интеграции в современной лингвистике.

Ключевые слова: лингвистика, методология, генеративная грамматика, дискурс-анализ, социолингвистика

Kirish. Zamonaviy tilshunoslik fani bugungi kunda jadal rivojlanayotgan ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Globallashuv, axborot texnologiyalarining rivoji hamda fanlararo integratsiya natijasida tilni o'rganish metodologiyasida sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. An'anaviy tilshunoslik asosan tilning grammatik va struktur jihatlariga e'tibor qaratgan bo'lsa, zamonaviy yondashuvlar tilni ijtimoiy, psixologik va kommunikativ jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda o'rganishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy tilshunoslikda yangi metodologik yondashuvlar paydo bo'lib, ular tilni kompleks tarzda tahlil qilish imkonini bermoqda. Biroq, ushbu yondashuvlar bilan bir qatorda bir qator ilmiy muammolar ham yuzaga kelmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi — zamonaviy metodologik yondashuvlarni tahlil qilish va ularning muammolarini aniqlashdan iborat.

Asosiy qism. 1. Generativ grammatika va formal yondashuv. Zamonaviy tilshunoslikdagi muhim metodologik yo'nalishlardan biri generativ grammatika hisoblanadi. Ushbu yondashuv Noam Chomsky tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u tilni inson ongidagi ichki qoidalar tizimi sifatida talqin qiladi:

“Language is not a habit structure but a system of rules that generates sentences.”
Mazkur nazariya til birliklarini formal modellar asosida o'rganishga imkon beradi. Generativ grammatika yordamida tilning sintaktik tuzilishi chuqur tahlil qilinadi va

universal grammatik qoidalar aniqlanadi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvning ayrim kamchiliklari ham mavjud. Xususan, u tilning ijtimoiy funksiyasini yetarli darajada hisobga olmaydi. Natijada tilning real kommunikatsiyadagi o'rni ikkinchi darajaga tushib qoladi. Bundan tashqari, nazariyaning murakkabligi uni amaliyotda qo'llashni qiyinlashtiradi.

2. Sotsiolingvistik yondashuv. Tilni ijtimoiy hodisa sifatida o'rganish Dell Hymes tomonidan asoslab berilgan. U quyidagicha ta'kidlaydi:

“There are rules of use without which the rules of grammar would be useless.” Mazkur yondashuv tilni ijtimoiy kontekst bilan bog'lab o'rganadi va kommunikativ kompetensiyaning shakllanishiga e'tibor qaratadi. Uning afzalligi — tilni real hayot bilan bog'lashidir. Biroq, ijtimoiy omillarni aniq tahlil qilish va umumlashtirish murakkab bo'lib, bu metodologiyaning asosiy muammolaridan biridir.

3. Diskurs tahlili yondashuvi. Diskurs tahlili zamonaviy tilshunoslikda keng qo'llanilayotgan metodlardan biri bo'lib, uning asoschilaridan biri Teun A. van Dijk hisoblanadi: “Discourse is not only a text but also a form of social interaction.” Ushbu yondashuv matnni keng ijtimoiy kontekstda o'rganishga imkon beradi hamda yashirin ma'nolarni aniqlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, diskurs tahlilida subyektivlik darajasi yuqori bo'lishi mumkin, bu esa ilmiy aniqlikka ta'sir qiladi.

4. Interdisiplinar yondashuv. Hozirgi davrda tilshunoslik boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda rivojlanmoqda. Psixolingvistika va .kompyuter lingvistikasi kabi yo'nalishlar tilni chuqurroq o'rganishga yordam bermoqda. Bu yondashuvlarning afzalligi — tilni kompleks tarzda tahlil qilish imkoniyatidir. Biroq, turli metodlarni uyg'unlashtirish ilmiy jihatdan murakkab jarayon hisoblanadi.

5. Metodologik muammolar. Zamonaviy tilshunoslikdagi asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

- nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovut
- subyektivlikning mavjudligi
- metodlarning murakkabligi
- integratsiya muammolari

Bu muammolarni hal qilish uchun kompleks yondashuvlar zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy tilshunoslikda metodologik yondashuvlarning rang-barangligi tilni o'rganish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Generativ grammatika tilni inson ongida mavjud bo'lgan formal tizim sifatida tushuntirib, lingvistik tahlilda aniq va qat'iy modellardan foydalanish imkonini berdi. Sotsiolingvistika esa tilni ijtimoiy hayot bilan bog'lab, uning jamiyatdagi funksional va kommunikativ jihatlarini ochib berdi. Diskurs tahlili matn va nutqni keng kontekstda, ya'ni ijtimoiy, madaniy va pragmatik omillar bilan uzviy bog'liq holda o'rganishga yo'l ochdi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvlarning har biri alohida holda til hodisasini to'liq qamrab ola olmasligi aniq bo'lib bormoqda. Aynan shu sababli hozirgi tilshunoslikda integrativ va interdisiplinar yondashuvlarga ehtiyoj ortmoqda. Tilni psixologik, sotsiologik va texnologik jihatlar bilan birgalikda o'rganish uning mohiyatini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi. Kelajakda tilshunoslik fanining rivoji aynan turli metodologiyalarning uyg'unlashuvi, sun'iy intellekt va kompyuter lingvistikasi kabi sohalar bilan integratsiyasi orqali yanada takomillashishi kutiladi. Bu esa tilni nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham kengroq tadqiq qilish imkonini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Chomsky, N. (1957). Syntactic Structures. The Hague: Mouton.
2. Chomsky, N. (1965). Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge: MIT Press.
3. Hymes, D. (1974). Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
4. van Dijk, T. A. (2008). Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. Cambridge University Press.
5. Halliday, M. A. K. (1985). An Introduction to Functional Grammar. London: Edward Arnold.
6. Labov, W. (1972). Sociolinguistic Patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
7. Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis. London: Longman.